

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3.

Fylke: Sør-Trøndelag

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Rennebu

Emne: Brynet

Bygdelag:

Oppskr. av: I. O. Rokkones

Gard: Rokkones

(adresse): Stamnan

G.nr. 132 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Både ~~8~~ og. Jeg er 72 år, bonde, født og oppvokset i Rennebu.SVAR
Innledning.

Brynet og ljåen er to ting som hører sammen når en skal drive slåttonn. Og et godt bryne og en kvass ljå ble av de gamle slåttekarer holdt i akt og ære. En gammel husmann, Jo Rokkonesløkk, sa: "En ska hald-tå ljåa lik' my' som tå kjerrenginn sin".

Det var rart å se de gamle slåttekarene når de brynte (strøk) eller slipte ljåen. Hele kroppen gikk opp i arbeid ~~det~~ det i fakter og geberder, munnen trakk seg både hit og dit. Ljåen var nesten som en helligdom for dem, men brynet ikke mindre. Gikk et godt bryne i stykker, satte de det sammen igjen med sjellakk, og når slåtten var slutt, låste de brynet ned. Mange gamle slåtttere brukte samme bryne hele sin levetid.

Brynet streifer også inn på etpar ordtak. Var det en som var uskikkelig i ord og fakter, ble det sagt at han skulle vært "bryna oppatt". Var det en som satt og gned seg i ansiktet, ble det sagt at han "satt og bryna ansiktet".

-o-

1. Bryne og hein er til hver sitt bruk. Brynet blir brukt til ljå og sigd, dels også til øksa. Hein brukes til å kvesse tollekniv og mindre eggjarn.

2. Nå brukes mest bryner av kunststein. Naturlige bryner er funnet i Hurund-dalen i Rennebu og ble kalt Hurund-dalsbryner. Av andre bryneslag som ble brukt, kan nevnes

Soknedalsbryne, Skårråvangbryne, Langøysten og Raudbryne.

Ellers kunne slåttekarene finne seg brukbare bryner og heiner mangesteds i bygda, såleis fine heiner ved Hævertjønna. En Kristoffer Furuhaug fant heiner der og solte, men ellers vites ikke om noen som skaffet seg inntekt ved sal av bryner eller heiner.

3. Før i tida ble alle eggjarn først slipt og så heinet, men nå kan mindre eggjarn bli kvesst med kunststein.

4. Å banke egg i ljåen med hammer er ukjent her. I gammel tid var ikke ljåen slipt når den kom fra smeden. En måtte sjøl slipe og "stø" ljåen. Ljåen ble stødd på et varmt jarn eller på glør som var lagt i et lite hol i jorda. Ved sistnevnte metode måtte etpar holde glørne ved like, de fant seg gjerne halmpiper (såkalt "tørrhalm") til pusterør, mens en tredje holdt ljåen og førte egga ~~xx~~ ~~xxxi~~ langsomt over glørne til ljåen var høvelig stødd. Å stø ljå var litt av en kunst, og det var slett ikke alle som dugde til det.

5. Kvinnfolkene brukte å kvesse matkniver på "kleberkin-nann" i peisen ("kjerringhein".) Det går sagn om at tus-sene kvesste ljøstrene sine på en stein ved nedre Ry - en gard i nerbygda, når de reiste på laksefangst. Det vises tydelig etter ljøsterdragene på steinen, og det er slett ikke utenkelig at laksefiskere har benyttet steinen. Slipestein fantes alminnelig i hvert slåtteng.

6. Ljåen ble brukt 2 til 2½ time før den ble slipt. Det berodde så mye på om det var steinet eng ("steinhogg".)

7. Det har vært brukt bare ett bryne. Trebryne (sandstikke) er ukjent her, men ble brukt i nabobygda Soknedal.

8. Ljåen sitter fast på orvet når en sliper.

9. Langorvet støttes i bakken foran slåttekaren mens ljåen strykes.

10. Brynet blir båret i en trestromp.

11. Nei.

12. Strompen henger i et belte på slåttekarens bak,

men enkelte hadde den også foran.

13. Vatn i strompen.

14. Brynlort eller brynsand.

15. Brynlorten ble brukt som middel mot kvaks-stikk.

16. Nei.

17. Ukjent her.

18. "Pynte-pelge, pynte-pelge", sa brynet hans Gammel-Nils Nørgar på Gunnes. "Kjerringlaus, kjerringlaus", svarte brynet hans Erik Storhåggom, onnakaren.

(Slipesteinen hans Knerk-Ola sa: "Trosmør på kaku å lite tå-å" (trosmør på kake og lite av det).

19. og 20.: Nei.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM 341
BYGDØY